

Türkiye Üniversite Sistemine Genel Bir Bakış, Yaşanan Sorunlar ve Çözüm için Bir Model Önerisi

An overview of the university system in Turkey, a new model for the problems and solutions

Ahmet Özer

Toros Üniversitesi, Mersin

Özet

Üniversitenin başat işlevi bilimsel araştırma yapmak, bilim adamı yetiştirmek ve belli bir mesleğin öğrenilmesi için temel nitelikteki bilimsel bilgileri aktarmaktır. Bunun için öncelikle üniversitenin yönetsel ve mali açıdan özerk, bilimsel açıdan da özgür olması gerekir. Akademik özerkliğin ve bilimsel özgürlük olmaksızın gerçek bilim, yaratıcılık, çağdaş üretim ve refahtan söz edilemez. Bu çalışmada öncelikle üniversitenin tarihi süreç içerisindeki yeri ve gelişimini kısaca ortaya koymaya çalışacağız. Ayrıca, YÖK sistemi ve getirdikleri irdelenecek, bu anlamda bir durum tespiti yapılacaktır. Son olarak nasıl bir üniversite yapı ve üniversite eğitimi sorunu üzerinde durulacak; çağdaş, demokratik ve bilimsel üniversitenin fonksiyonları tartışılacaktır.

Anahtar sözcükler: Bilimsel özgürlük, gelecekteki üniversite, tarihsel perspektif, üniversite, üniversite yapının fonksiyonları, yönetsel özerklik.

Abstract

The primary function of the university is to allow environment for scientific research, to train scientists and to learn certain basic qualities of a profession to convey scientific information. For this purpose, university must be administratively and financially autonomous and has free scientific perspectives. Without academic autonomy and scientific freedom, it impossible to develop real science, creativity, and prosperity and make modern production. In this study, the firstly, the historical process and development of the university will be introduced briefly. In addition, the Higher Education System in Turkey will be examined and in a sense situation will be identified. Finally, focus on the question of how a university education and university structure and then modern, democratic and scientific functions of the university will be discussed.

Key words: Managerial autonomy, scientific freedom, structure functions of university, the future of university, the university, the historical perspective.

Üniversite yapıyı, özelliklerini ve üniversite eğitimi tartışmadan önce üniversitenin çıkış kaynaklarını tarihi bir perspektif içinde kısaca ortaya koymak gerekmektedir. Bunun temel nedeni, olguların tarihsel gelişimini anlamadan gelecekteki yönelimlerini yönlendirmenin güç olmasıdır. Bu zorluğu aşmanın yollarından bir tanesi, tarihsel bakış açısıyla geçmişi değerlendirmektir. Bu çalışmada bu yönde bir yöntem takip edilmiştir.

El aldığımız sorunsal son derece önemlidir. Dünya ölçeğinde son yarım yüzyıla önemli ölçüde kalkınma tartışmaları dam-

gasını vurmuştur. Kalkınmanın en değerli kaynağı hiç şüphesiz insandır. İnsanı değiştirmenin ve dönüştürmenin bu güne kadar bulunmuş en etkili yolu ise eğitimidir. Eğitimin en üst düzeyi ve en etkin mertebesi ise üniversite eğitimidir. Türkiye'nin son yirmi yılını ise üniversite tartışmaları, kamplaşmaları ve çözülmemiş sorunlarıyla geçirmiştir. Anlamadan, anlaşılardan yaşanan bir kısır döngüsü söz konusu olmuştur. Kimi iktidarını daim etmek için, kimi üniversite yoluyla iktidar olmak için, kimi gençliği kimi hocaları zapt-ü rapta almak için bunu yapmıştır. Ancak hiçbir yere varılamamıştır. Yirmibirinci yüzyılın ilk çeyreğinde

İletişim / Correspondence:

Prof. Dr. Ahmet Özer
Toros Üniversitesi, Bahçelievler
Kampüsü, 1857 Sk. No.12, 33140,
Yenişehir, Mersin
Tel: +90 324 325 33 00
e-posta: ahmet.ozertoros.edu.tr

Yükseköğretim Dergisi 2012;2(2):61-72. © 2012 Deomed

Geliş tarihi / Received: Şubat / February 21, 2012; Kabul tarihi / Accepted: Nisan / April 13, 2012;
Online yayın tarihi / Published online: Temmuz / July 20, 2012

Çevrimiçi erişim / Online available at: www.yuksekogretim.org • doi:10.2399/yod.12.013 • Karekod / QR code:

artık bu sorunu akılcı bir biçimde, ülkenin ve dünyanın koşullarına uygun hale getirmek gerekmektedir. Üniversiteyi ve sorunlarını anlamak ve çözmek acil bir gereklilik olarak durmaktadır.

Çalışmamızda, üniversiteyi anlamak için öncelikle üniversite yapıyı ve onun fonksiyonlarını kavramak gerektiğinden öncelikle üniversitenin tarihsel kökenleri incelenmiştir. Daha sonra günümüz sorunları tespit edilmeye çalışılmış ve çözüm için yeni bazı öneriler getirilmiştir ve perspektifler sunulmuştur.

Üniversitenin Tarihi, Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemindeki Yeri ve Gelişimi

“Üniversite” kavramının kullanılması Ortaçağda kentlerin özerkliklerini ilan ettiği 11. yüzyılın sonları ile 12. yüzyılın başlarındaki döneme rastlamaktadır. Bu dönemde özerk kent yönetimleri, birçok alanda olduğu gibi eğitim hizmetlerinin yürütülmesinde de etkili olmuştur. Üniversite isminin geldiği “üniversiter” kavramı bu dönemde kendi içinde loncalar şeklinde örgütlenen meslek gruplarına verilen adlandırmadır. Bu meslek grupları kendi kurallarını koyan, iç denetimlerini gerçekleştirebilen ve daha da önemlisi grup içerisinde yargılama yetkisine sahip olan organizasyonlardır. Bu özelliklere sahip “üniversiter” kavramı, daha sonra aşamalı olarak eğitim kurumu alanında kullanılmaya başlanmıştır. Bu anlamda Bologna, Erfurt, Bale ve Paris üniversiteleri modern üniversitelerin ilk örneklerini oluşturan ve kentli unsurlar tarafından ortaya çıkarılan ilk üniversitelerdir.

Böylece 13. yüzyılda birer eğitim kurumu olarak oluşan üniversite iki şekilde kurulmuştur: öğrenciler tarafından kurulan üniversiteler ile hocalar tarafından kurulan üniversiteler. Bologna üniversitesini örnek alan İtalya, İspanya ve Güney Fransa’daki üniversiteler öğrenciler tarafından kurulmuştur. Bu üniversitelerde hocaların kimler olacağına, ne kadar ücret alacaklarına öğrenciler karar vermiştir. Hocalar tarafından kurulan üniversiteler ise, Paris Üniversitesi model alınarak kurulmuş olan Kuzey Avrupa üniversiteleridir. Bu üniversitelerde eğitim dahil her konuda yetki hocalara ait olmuştur. Üniversitelerin kuruluşunda hoca ve öğrencilerin haklarını güvence altında alan, öz yönetimi oluşturan kendi yasalarını kendisi koyan ve bunları yazılı olarak belgelere bağlayan (ki bu hükümleri içeren belgelere carta denirdi) bir özerk sistem oluşturulmuştur. Bu çerçevede üniversitelerde hocalık yapanlara insanlara “*doktrin sabibi*” anlamına gelen “*doctor*” unvanı verilmiştir. Her doktrin sahibi “doktor hoca” öğrencilerine farklı doktrinler, farklı perspektifler sunmakta, öğrencilerde bu ortam içinde yaratıcılıklarını ortaya koymakta ve gelişimlerini sağlamaktaydılar (Erdem, 2003, s. 4-9).

Osmanlı İmparatorluğu ise hiçbir dönem özgün bir kültüre sahip olmamıştır. Esasında fetih, genişleme, gaza ve “çapul”

geleneği üzerinde yükselen bu düzen özgün bir kültürün ortaya çıkmasına elvermemiştir. Ayrıca bu yapı özgün kültürün ortaya çıkmasını engelleyen önemli etmenlerin başında gelmiştir. Bu nedenle Osmanlı İmparatorluğu daha çok Asya steplerindeki kavimlerin göçebe, İranlıların yazın, Arapların İslami, Bizanslıların yerleşik kültürlerinin bir bileşkesine benzemiştir.

İslam ülkelerinde düzenli bir eğitim-öğretim kurumu niteliği taşıyan ilk medrese, Osmanlı İmparatorluğu’nun kuruluşundan 200 yıl önce, Selçuklu veziri Nizamülmülk tarafından kurulmuştur. Bu yerleşik eğitim kurumlarından biri Bağdat’ta Nizamiye Medresesi, öteki ise Urfa’daki Harran Medresesi’dir. Bu medrese bir eğitim aracı olarak Osmanlı İmparatorluğu’nun sınırları içerisinde kabul görmüş ve hızla yayılmıştır. Bu eğitim anlayışında bilim, Kuran’ın yorumundan kaynaklanan ya da ona dayandırılan düşünsel verilerden oluşmuştur. Dolayısıyla Osmanlı İmparatorluğu’nda bilimin sınırları İslam dininin değişmeyen ve statik postulatlarının sınırlarının “cevaz” verdiği yere kadar uzanabilmiştir. 825 yıl bilim adına, Eğitim kurumları olan medreselerde müderrisler (din hocaları) tarafından okutulan derslerin tümü Kuran’ın buyruklarına dayanan hadis, fıkıh, kelim gibi yorumlardan oluşmuştur.

Bu statik durum yaratıcılığı sınırlandırdığı gibi bilimsel gelişmeyi de önlemiştir. Bu sebeple olacak ki sekiz yüzyıl boyunca dünya çapında isim yapmış, evrensel geçerliliği olan birkaç bilim insanı dahi yetişmemiştir/yetiştirilememiştir. Yaşadığı dönemlerde önemli sayılan şahsiyetler çıkmışsa da, düşünceleri Batı dünyasında olduğu gibi evrensel düzeyde bir çığıra dönüşmemiştir. Örneğin doğa bilimleri, yazın ve felsefe gibi alanlarında bu 826 yıl içinde Kopernikus, Galileo, Leibniz, Descartes, Kant, Pasteur gibi önemli bilim insanları yetişmemiştir.

Nitekim Fatih Sultan Mehmet, on dokuz yaşında Edirne’de tahta çıktığı sırada, Johannes Gutenberg, kitap basıp, para kazanmak amacıyla, Almanya’nın Mainz kentinde ilk matbaayı icat etmişti. Burada kritik soru Osmanlı İmparatorluğu’nun neden aynı dönemde bu başarıyı gerçekleştiremediği ve aynı gerekçelerle de olsa, takip eden sonraki 300 yıl neden başaramadığıdır. Ancak gerçek şu ki, Fatih Sultan Mehmet dönemindeki Osmanlı dünyası ile Gutenberg’in dünyası arasındaki fark ne ise, günümüzde de benzer biçimde açığın sürdüğü ileri sürülebilir.

İstanbul alınmasına alınmıştı ama iki şey atlanmıştı; biri İstanbul’un alınmasından 17 yıl önce gerçekleşen matbaanın icadı, öteki 39 yıl sonraki okyanusların keşfi idi. Batı ile Doğu arasındaki çağdaşlık “*uçurumunun büyümesinde bu iki faktörün etkisi, durmadan kendi kendisinin karesiyle şablanan bir rol oynadı...*” (Altan, 1991, s. 56). 1495 yılında II. Beyazıt, kardeşi Cem’in öldürülmesi için Papa Alexandre Borgra’ya üç yüz bin altın önerdiği sıralarda, Kristof Kolomb çoktan Atlas Okyanus’u geçmiş ve “Yeni Dünya”da koloniler kurmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu katı – merkeziyetçi ve bürokratik bir yönetim yapısına sahip olmuştur. Böyle bir yapı içinde özerk lonca, özerk kent ve dolayısıyla özerk üniversiteden bahsetmek mümkün değildi. Osmanlı İmparatorluğu'nda yükseköğretim medreseler aracılığıyla yürütülmüştür. Medrese özel kişilerce kurulmuş olsa bile devlet gelirleriyle işlemiş ve merkezi devletin denetim ve yönetimi altında olmuştur. Her medresenin bir vakıf senedi bulunmakta, yönetimin oluşuma, atama, denetim ve işleyiş kuralları bu senette yazılmakta ve medresenin hocaları olan müderrislerin atamaları kazaskerler tarafından yapılmaktaydı. Yönetim, Nazır ve merkezi idarenin atadığı mütevellilerce yürütülürdü. Denetim ise İmparatorluğun üst düzey görevlisi olan Kadı tarafından yapılmıştır. Vakfın gelirleri vergiden muaf olduğu gibi bu gelirlere devlet tarafından el konulmamıştır. Bu nedenle medreselerin kısmi bir idari ve mali özerkliğe sahip olduğu ileri sürülmektedir. Ancak klasik medreselerin bütün özellikleriyle şekillendiği Kanuni Sultan Süleyman döneminde çıkarılan “*Kanunnameyi Ehl-i İlim*” (1557) adlı hukuk belgesinde medresenin bağlı olacağı disiplin, hiyerarşi, eğitim ve yönetim yapıları merkezi yönetim tarafından düzenlenmiştir. Böylece, bilginin üretimi – yayımı ve denetimi merkezi kurallara bağlanmıştır. Böyle bir yapıda üniversite özerkliğinin temel taşı olan “bilimsel özgürlükten” bahsedilemez. Bilimsel özgürlüğün olmadığı yerde ise üniversite özerkliği de olamaz (Erdem, 2003, s. 10-11).

Osmanlı modernleşmesi, Batı'daki gibi aşağıdan yukarıya doğru toplumsal talep ve bunların elde edilmesi için halk, sınıf ve katmanların verdiği mücadele biçiminde gelişmemiştir. Birincisi, bu mücadeleyi verecek sınıflar yoktur, çünkü kapitalizm gelişmemiştir. İkincisi, halk bunu yapacak özgürlüğe, serbestliğe, maddi ve manevi mücadele gücüne sahip değildir, çünkü sürekli baskı altındadır, tebaa durumundadır. Hal böyle olunca Osmanlı modernleşmesi üstten alta doğru, yani tepeden inmece olmuştur. Temel amacı ise devleti kurtarmaktır. Devletin kurtarılması için öncelikle askeri alanın ıslah edilmesi fikrine inanılmıştır. Çünkü Osmanlı bu dönemde Batı karşısında askeri üstünlüğünü kaybetmiş, yenik düşmüştür. Orduyu ıslah ederek devleti kurtaracağını düşünenler idari, mali, adli, dini ve eğitim alanlarına da el atmışlardır. Çünkü Osmanlı İmparatorluğunun merkezinde Ordu bulunmaktaydı ve her şey ordunun etrafında cereyan etmiştir. Dolayısıyla askeri alan her zaman eğitimden önce gelmiştir. Bu yüzden Darülfünundan önce askeri okullar açılmıştır. 1773 yılında Mühendishane-i Bahr-i Humayun, 1796 yılında Mühendishane-i Berr-i Humayun, 1834 yılında Mekteb-i Harbiye kurulmuştur.

Tanzimat Döneminde ise medreselere karşılık modernleşmeyi gerçekleştirecek insanları yetiştirecek olan yüksekokullar açılmış, ancak özünde bu okullarda medrese metoduna

bağlı kalarak eğitim ve öğretimlerini bu tarzda sürdürmüşlerdir. Maksudı hasil etmeyen bu gelişme karşısında 1846 yılında İstanbul'da bir üniversite kurulmasına karar verilmiştir. Ancak o dönem Avrupa'daki üniversite öğrencilerinin monarşilere karşı verdiği mücadele Saray'ı ürkütmüş, bu da üniversitenin açılışını geciktirmiştir. Daha sonra, nihayet 1864 yılında İstanbul'da Darülfünun açılmış ancak sık sık kapatılmıştır. Bu sık kapatmalardan ötürü Avrupa'ya öğrenci akını başlayınca Darülfünun 1900 yılında kapatılmamak üzere kalıcı olarak açılmıştır (Erdem, 2003, s. 13-14).

II. Meşrutiyetin ilanına kadar Darülfünun çok önemli bir varlık gösterememiştir. II. Meşrutiyetin ilanı ile oluşan göreceli özgürlük ortamından (1908-1913) Darülfünun da nasibini alarak biraz daha gelişmiş ve etkin hale gelmiştir. II. Meşrutiyetin üniversite hayatına yaptığı en önemli katkı özerklik tartışmalarını başlatmış olmasıdır. Bu yaklaşım, dönemin iktidar partisi İttihat ve Terakki Partisinin baskılarına maruz kalmış (1913-1918) ve özerklikle ilgili yaklaşımlar çığnemek istenmiştir. İttihat ve Terakki iktidarından sonra 12 Ekim 1919'da ilk kez Darülfünun tüzüğüyle birlikte “özerklik” kavramı üniversite mevzuatına girmiştir. Bunun sonucunda Darülfünun Emiri'nin (rektörün) müderrisler (profesörler) arasından seçilmesi esası getirilmiş; “Darülfünun Divanı”nın (üniversite senatosunun) kurulması kabul edilmiştir. Ne var ki Darülfünun ne teknik donanım ne mali imkânları ne de akademik kadroları itibarıyla özerkliğin gereğini yapacak durumda değildi. Dolayısıyla bu özerklik kâğıt üstünde kalmaktan öteye gidememiştir. Belki de bu eksiklik dolayısıyla ve etkisizledir ki Cumhuriyet döneminde de üniversiteler hiçbir zaman özerk hale gelmemiştir.

Cumhuriyet modernleşmesi de Tanzimat, Islahat, Meşrutiyet dönemlerinde olduğu gibi “toplum mühendisliği” projesi çerçevesinde yukarıdan aşağıya uygulanmıştır. Bu sürece öncülük edenler ise devletçi-seçkin, sivil-asker bürokrasisidir. Seçkin anlayışın “ötekileştirildiği” “çevre”ye (ahaliye) biçtiği rol, susup dinlemek ve tabi olmaktır. Bunu gerçekleştirecek önemli kurumların başında eğitim-öğretim kurumu gelmektedir. Bu çerçevede eğitim-öğretim kurumlarına büyük görevler düşmüştür. Bu görevlerin başında ülkeyi yönetecek ve yönlendirecek aydınlanmış insanları yetiştirmek ve uzun vadede seçkinler arasındaki birliği pekiştirmek gelmektedir. Elitist kesime göre Darülfünun bu görevleri yerine getirmediği gibi, yararlı bilimsel çalışmalar da yapmamış, hatta devrimlere karşı kayıtsız davranmış, kimi zaman eleştiri yapmış, olumsuz bir tutum takınmıştır. Bu nedenlerle 31.05.1933 tarih ve 2252 Sayılı kanunla İstanbul Darülfünun kapatılmış, yerine “İstanbul Üniversitesi” açılmıştır. Darülfünun öğretim kadrosu ise büyük ölçüde tasfiye edilmiştir. Yüzele bir öğretim elemanın görevine son veril-

miş, 59 öğretim elemanının ise kadrosu İstanbul Üniversitesi-ne aktarılarak görevlerine devam etmelerine müsaade edilmiştir. Bu yeni üniversite reformuna göre rektör Milli Eğitim Bakanının önerisi ile Cumhurbaşkanı tarafından, dekanlar ise rektörün önerisi ile Milli Eğitim Bakanı tarafından atanmıştır. Böylece üniversite devlet otoritesine bağlanmış, devletle bütünleştirilmeye çalışılmıştır (Erdem, 2003, s. 16-18).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, dış dinamiklerin etkisiyle, 1946 yılında çok partili sisteme geçilmiştir. Bu yeni dönemin getirmiş olduğu etkiler üniversitelere de kısmen yansımıştır. 13.06.1946 tarih ve 4936 Sayılı “Üniversiteler Kanunu”yla üniversiteye resmen “özerklik” verilmiştir. Ancak bu özerklik yeniden büyük ölçüde kâğıt üzerinde kalmış, pratik yaşamda uygulanmamıştır. Nitekim 1948 yılında Ankara Üniversitesi senatosu kararı ile düşüncelerinden ötürü Muzaffer Şerif, Niyazi Berkes, Behice Boran, Pertev Naili Boratav, Adnan Cemgil, Ekrem Karpaz gibi değerli bilim insanları üniversiteden uzaklaştırılmışlardır.

Bunun da ötesinde 1953 yılında çıkarılan 6185 sayılı yasa ile “siyasi yazın ve beyanlarda bulunmak” fiilen meslekten çıkarılmayı gerektiren suç sayılmış; bundan bir yıl sonra 1954 yılında kabul edilen 6435 sayılı yasayla da öğretim üyeleri Milli Eğitim Bakanlığının emrine alınmıştır. Bakan’a öğretim üyelerini resen görevden uzaklaştırma yetkisi verilmiştir (Erdem, 2003, s. 19-22). 1960 askeri darbesi 1950-1960 arasındaki DP iktidarına tepki olarak gelişmiş ve ardından 1961 yılında çıkarılan Anayasa bu tepkilerin etkisiyle şekillenmiştir. Bu anayasanın özü bu anlamda seçkinleri siyasal seçilmişlere karşı korumaya çalışmaktır. Bunu sağlayacak olan araçlar ise Senato, Anayasa Mahkemesi, Milli Güvenlik Kurulu, Üniversite, TRT gibi kurumlar olarak şekillendirilmiş, bunların her birine bu çerçevede roller çizilmiş, görevler verilmiştir.

1961 Anayasasının özgürlükçü yanı ise üniversiteye özerklik vermesi ve ilk defa bunun Anayasada yer almasını sağlamasıdır (m. 120). Ancak bu özerklik, gerçek anlamıyla kullanılmak yerine merkeze ait değer ve söylemlere uymayan her türlü düşüncüyü denetlemek biçiminde algılanmış ve uygulanmıştır. 12 Mart 1972 muhtırası sonrasında gerçekleştirilen Anayasa değişikliği ile bu sınırlı özerkliklik de kaldırılmış, 1961 Anayasasında yer alan “*bilimsel ve idari özerklik*” kavramları Anayasadan çıkartılmıştır. Öyle ki bu Anayasaya göre üniversite dış kurumlar öğretim üyelerini görevlerinden uzaklaştırabiliyor, Bakanlar Kurulu uygun gördüğü takdirde üniversiteye el koyabiliyordu. Böylece, üniversiteler gelmiş olduğu noktada evrensel değerlerden kopartılarak “milli” bir ideolojik anlayışın dar kalıplarının içine sokulmak istenmiştir. Oluşturulan “Üniversite denetleme Konseyi” de bunu denetleyen organ olarak işlev görmüştür. Nihayet 12 Eylül 1980 askeri

darbesi, bütün bu gelişmelere rahmet okutacak olan ve ondan sonraki olumsuz gelişmelerin önünü açan 2547 Sayılı Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Yasasını 4.11.1981 tarihinde çıkarmıştır. İlginç olan şu ki, bu yasa çıkarıldıktan sonra 1982 yılında yeni Anayasa çıkarılmış, (YÖK Yasası Anayasaya değil) Anayasa YÖK Yasasına uyarlanmış ve uydurulmuştur (m. 130, 131, 132). Böylece üniversiteler, hem bilimsel bilgiden hem modern dünyadan bilimsel özgürlük, akademik ve idari özerkli anlamında kopmuş veya kopartılmıştır.

YÖK Sisteminin Getirdikleri

Türkiye’de YÖK anlayışının dayattığı sistem tek tipleştirici, merkeziyetçi, vesayetçi, dayatmacı, anti demokratik ve ideolojiktir. YÖK sistemiyle kurulan sistem tüm üniversite kurumlarını tek bir biçime sokmuş ve hepsine aynı tip elbiseyi, uysun uymasın zorla giydirmiştir. YÖK’ün tek tipçi anlayışı hem yükseköğretim kurumlarını tek tipleştirmede hem de tek tip öğrenci yetiştirmede kendini dayatmıştır/dayatmaktadır. Bu sistem bütün yükseköğretim kurumlarını, meslek yüksekokullarını, her türlü enstitüyü üniversite olarak ele almış ve hepsini tek bir merkezi üst yönetim olan Yükseköğretim Kurulu’na bağlamıştır. Bu bakış, üniversite ile meslek yüksekokullarını aynı kefeye koymuş ve bunların aynı çerçeve içinde ele alınmasına yol açmıştır. Bu yaklaşım yüksekokulların niteliğini artırmamış tam tersine üniversitelerin niteliğini aşağıya çekmiştir. Çünkü üniversitelerin asli amacı bilimsel araştırma yapmak ve bunun da ötesinde bu işlemi sürekli hale getirmektir. Oysa meslek yüksekokullarının temel amacı piyasaya (sanayi, hizmet ve diğer sektörlerle) ara eleman yetiştirmektir. Bu amaçları birbirinden farklı olan iki kurumu aynı çatı altında toplamak, aynı ilke ve kurullarla yönetmek, elmalarla armutları toplamaya benzer ki bu toplama işlemi hiçbir zaman bileşenlerden birinin miktarından daha fazla etmez. YÖK’ün yaptığı da budur. Bu nedenledir ki Türkiye’de bilimsel araştırma ve geliştirme faaliyetleri uzunca bir dönemdir önemli bir aşama kaydedememiştir. Ayrıca Türkiye’nin nüfus, coğrafi ve ekonomik büyüklüğü ile bilime katkıları arasında hiç bir zaman bir paralellik sergilenememiştir.

YÖK merkeziyetçidir. Bu merkeziyetçilik, katı, bürokratik, otoriter, müdahaleci ve vesayetçi bir merkeziyetçiliktir (Erdem, 2003, s. 22-24). Dikkat edilirse bu kavramların bilimsellikle bağdaşan bir yönü bulunmamaktadır. Yükseköğretimin örgütlenme biçimi askeriyeledeki gibi katı bir hiyerarşiye bağlıdır. Piramidin en altında yükseköğretimin asli unsurları olan öğrenciler, araştırma görevlileri ve öğretim üyeleri bulunmaktadır. Piramidin en tepesinde ise YÖK Başkanı yer almaktadır. YÖK Başkanı bu sistemde tıpkı dokunulmaz kral gibidir; her istediğini yapabilmekte ve bundan dolayı (ya da

olumsuz herhangi bir işleminden dolayı) hesap vermemektedir. İsteddiği kişiyi rektör, dekan yapmakta, hoşuna gitmeyen öğretim üyesini sürgün etmekte, işine son vermekte hatta bütün akademik unvanlarını elinden alabilmektedir. Bir kişi ya da bir grup öğrenciyi rektöre verdiği talimatlarla üniversiteden geçici ya da tamamen uzaklaştırabilmekte, tamamen ilişkisini kesebilmektedir (Bütün bu uygulamalar 20 yıllık YÖK sürecinde özellikle de Kemal Gürüz döneminde yığınla yaşanmıştır). Peki, YÖK Başkanını bir bilim organizasyonunun başkanı olmaktan ziyade bir küçük devletin diktatörü gibi davranmaya iten, böyle yapan ya da yaptıran nedir? Bir bilim insanı nasıl böyle davranır ya da davranabilir? Bu sorunun cevabı şudur: Çünkü YÖK Başkanı bilim organizasyonunun akademik yönetimini değil devlet iktidarını temsil ediyor. YÖK'ü oluşturan otorite tıpkı RTÜK ve MGK gibi devlet iktidarı lehine Yükseköğretim Kurulu üzerinde mahfuz bir alan yaratmak amacıyla bu sistemi kurmuştur. Bu sistem her türlü iktidarın ve parlamentonun müdahale alanı dışındadır. Bilim iktidarı lehine yaratıcı bir alan yaratması gereken YÖK devlet otoritesi adına gençlik ve bilim adamlarının dünyasında “mahfuz” bir alan yaratarak kendisi de işin öznesi olarak bir dokunulmaz “mahfuz” alan haline gelmiştir.

Adeta bir kast sistemini oluşturan bu sistemde hiyerarşinin en tepesinde YÖK Başkanı, onun altında YÖK Yürütme Kurulu, onun içinden çıktığı Yükseköğretim Kurulu, bu yapıların eylemelerinin meşruiyetini dayandırdıkları üniversiteler arası kurul bulunmaktadır. Bunlar Türkiye İdare sistemine uygun bir biçimde merkezi, yani Ankara'yı temsil etmektedir. Bunların altında çevreyi temsilen rektör bulunmaktadır. Rektörün altında dekan, onun altında bölüm başkanları, ana bilim dalı başkanları ve nihayet öğretim üyeleri gelmektedir. Öğretim üyelerinin de altında araştırma görevlileri ve nihayet üniversitenin asli unsurlarından biri olması gereken öğrenciler yer almaktadır. Sisteminin meşruiyeti ise her bakımdan gerek sistem ve işleyiş gerekse yetki ve otorite bakımından teorik olarak olmazsa bile pratik olarak rektöre bağlı olan senato, üniversite yönetim kurulu, fakülte kurulu, fakülte yönetim kurulu, bölüm kurulu gibi kurullarla sağlanmaya çalışılıyor. Öğretim görevlileri ise bu sistemde dışarıdan yapılan bir eklenti gibi durmaktadır. Hiçbir yönetsel ve akademik hak ve yetkiye sahip olmayan öğretim görevlileri kast sisteminin üvey evlatları olarak en altta durmaktadır.

Bu yapı aynı zamanda otoriter, müdahaleci ve vesayetçidir. YÖK Başkanı hem yasadan gelen hem sistemden kaynaklanan hem de yazılı olamayan ama devlet iktidarından gelen bir otoriteye sahiptir. Bu otorite kesinlikle sorgulanmayan, hesap vermeyen bir otoritedir. Kararlarını tartışılmasına tahammül etmeden ve hatta buna yeltenenleri ise cezalandıra-

rak dayatmaktadır. Bu sistem aynı zamanda vesayetçidir; çünkü her ne kadar atamayı Cumhurbaşkanı yapsa bile rektör olmak YÖK Başkanından geçmektedir. Dolayısıyla YÖK Başkanının rektör yaptığı kişi kuruma ve bilime değil YÖK Başkanına bağlı ve sadık bir bende haline gelmektedir. Dekan kendisini atayan rektöre, bölüm başkanı kendisini atayan dekanın biat eder hale gelmektedir. Üst biat noktası ise YÖK ve onun tepesindeki başkanı olmaktadır.

Bu sistem müdahalecidir. YÖK Başkanı sadece rektörü ve dekanı belirlemek ve atamakla yetinmemekte, aynı zamanda hangi üniversitenin hangi konularla meşgul olacağını “talimatını” vermektedir. Örneğin nerede Ermeni sorunu, nerede Kürt sorunu, nerede Kıbrıs sorunu ele alınacak ve nasıl ele alınacak, bunlar talimatla bildirilmektedir. Rektör, dekan veya ilgili kişi ya da kurul yukarıdan gelen bu talimata aynen uymakta ve gereğini yerine getirmektedir. Çünkü en ufak bir itiraz rektörü veya dekanı yerinden etmeye yeterlidir. Bu sistemde direnme yok, biat vardır. Herhangi bir konuda direnenlerin, aykırı ses çıkaranların başına (diğerlerine ibret olsun diye) getirilmeyen bırakılmaz. Mersin Üniversitesi böyle bir uygulamanın en önemli örneklerinden biridir. YÖK'ün bazı kararlarına karşı çıktı diye başına getirilmeyen bırakılmamıştır.

Şimdi sormak lazım böyle bir sistemde bilim gelişir mi? Yaratıcı öğrenci yetişir mi? Bilim ışık saçabilir mi? Üniversitesi böyle olan bir ülke kalkınır mı? Bu o kadar ileri götürülmüş ki, ast – üst ilişkilerinin varlığını ortaya koyan ibareler yasaya da konulmuştur. Nitekim 2547 Sayılı Kanunda “disiplin amiri” (m. 53), “üst kuruluşlar” (m. 64), “bir üst makam” gibi ibareler sıkça yer almaktadır (Erdem, 2004, s. 23). YÖK sisteminin en önemli özelliklerinden birisi de demokratik olmamasıdır. Bir sistemin demokratik olması ne kadar özgürlükçü ve katılımcı olup olmadığı, eşitlik ve şeffaflığın bulunup bulunmadığı; seçim ve denetimin yapıp yapılmadığı ile ölçülmektedir. Ancak böyle bir üniversite ortamında “bilimsel özgürlükten”, “yönetsel ve mali özerklikten” bahsedilemez. Hal böyle olunca kimse yönetime özgür iradesiyle katılmaktadır. Üniversite yönetiminin öğretim elemanlarına, öğrencilere ve üniversite çalışanlarına hesap verme zorunluluğu olmadığı için şeffaf da olmamaktadır. (Oysa özerk bir üniversite bu üçlü yapının üzerinde yükselmelidir). Bu sistem şeffaf olmadığı gibi eşitlikçi de değildir. Çünkü rektör istediği öğretim üyelerinin kadrosunu ilan edip istemediğinin kadrosunu ilan etmeyebilmekte; istediği öğretim üyesini geçici görevlendirme ile üniversitenin bir başka birimine gönderebilmekte; hiçbir objektif kıstasa dayanmadan kendine yakın kişileri belli görevlere getirebilmekte ve taltif edebilmektedir.

Sistem objektif kıstaslara ve üniversiter anlayışa göre işlemeyince katılımcılık, özgürlük ve eşitlik ilkeleri çiğnenmekte,

özgür ve şeffaf olmayan ortamda yaratıcı beyinler susmakta para, prestij, makam ve otorite öne geçmektedir. Bu sistemin en önemli özelliği ideolojik olmasıdır. İdeolojilere karşı savaştığını söyleyen bu sistemin kendisi, özü itibarıyla ideolojiktir. YÖK Yasası başta olmak üzere her safhada “*benim ideolojimin dışına çıkarsan seni sürerim, seni üniversiteden atarım, hatta akademik unvanlarımı bile elinden alırım, bir daba hiçbir kamu kurum ve kuruluşunda çalışamazsın*” demektir. Yani YÖK ve onun ideolojisi, öğretim elemanına, “*benim ideolojime uymazsan bilim yapmanı engellemekle kalmam, senin geçim yollarını kapatır, ekmeğini elinden alır, açlığa mahkûm ederim, yani seni yok ederim*” demektir. Ve bu defalarca yapmış ve hali hazırda farklı boyutlarda halen yapmaktadır. Üstelik açlığa yokluğa mahkum ettiği sadece öğretim üyesi değil onunla birlikte ailesidir. Aynı zamanda bu ideolojik karakter bilimi sınırlamakta bilimsel gelişmeyi de engellemektedir.

YÖK ile ilgili Anayasanın 130/4 maddesinde “*üniversitede öğretim üyeleri ve yardımcıları serbestçe her türlü bilimsel araştırma ve yayında bulunabilirler*” dedikten hemen sonra “*Ancak bu yetki devletin varlığı ve bağımsızlığı ve milletin ve ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği aleyhine faaliyette bulunma serbestliği vermez*” ifadesi yer almaktadır. Türkiye’de devletin, milletin, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği aleyhinde faaliyette bulunmanın ne anlama geldiği geçmişteki uygulamalarla sabittir. Sabancı Üniversitesi Rektörü Prof. Tosun Terzioğlu, 19 Nisan 2004 tarihli Radikal gazetesinde yayınlanan röportajında Türkiye’nin yetiştirdiği ender tarihçilerden Halil Berktaş’ın, Ermeni sorunu konusunda yapmış olduğu ve devletin resmi bakışı ile örtüşmeyen araştırması nedeniyle linç edilmek istendiğini, üniversiteden atılması için rektöre, yani kendisine olmadık baskılar yapıldığını beyan etmiştir. Terzioğlu “*...Akademik sıkıyönetim altında. Ermeni sorununa farklı baktı diye Prof. Halil Berktaş’ı üniversiteden attırmak istediler.*” demiştir. Gene bu satırların yazarının, önce Mersin Üniversitesinden Isparta’ya sürülmesi, ardından görevine son verilmesi bunun en bariz örneğidir. Bu örneklerin sayısı maalesef yüzlerce çoğaltılabilir.

Ayrıca 2547 Sayılı YÖK Yasasının 4. maddesinde üniversitenin amacının “*Türk olmanın şeref ve mutluluğunu duyan*” öğrenciler yetiştirmek olduğu belirtilerek yönetim ve akademik özgürlüğünün sınırları çok dar bir biçimde belirlenmiştir (Erdem, 2003, s.25). Öğrencilerin temel bazı noktalarda resmi ideoloji doğrultusunda bilgilendirilmesini ve eğitilmesinin gerekli sürekli dile getirilmekte ve vurgulanmaktadır. Bu amaçla oluşturulan Sansür Komisyonları öğretim elemanlarının kitap ve makalelerini incelemekte, üniversitede oluşturulan hafife birlikleri ise öğrencileri takibe almaktadır. YÖK talimatlarına ters düşenler ise derhal üniversiteden uzaklaştırılmakta, sürgü-

ne gönderilmekte, işine son verilmekte, unvanları elinden alınmaktadır. Süleyman Demirel Üniversitesi Tarih Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. M. Ali Ünal, yazmış olduğu kitaptan ötürü irticadan suçlanarak üniversiteden uzaklaştırılmış, yüzlerce öğrenci anadilde eğitimle ilgili dilekçe verdikleri için bölücülükle mücadele kapsamında üniversiteden atılmışlardır.

Bu sayısız nahoş örnek Kemal Gürüz’ün başında olduğu YÖK ve onun kurmuş olduğu düzenin ideolojilerle mücadele adı altında nasıl ideolojik davrandığının temel kanıtıdır. Yapılmak istenen tek tip öğretim üyesi, düşünce biçimi ve öğrenci yetiştirmek, bundan da öteye emir komuta zinciri içerisinde üniversitede bir “kışla düzeni” oluşturmaktır. Bu da üniversitelerde özgür düşünmeyi, bilgi üretmeyi, bilimsel gelişmeyi engellemektedir. YÖK’ün bu ideolojik dayatması ve onunla ilgili kullandığı araçlar 28 Şubat sonrası daha da artmış, büyük boyutlara ulaşmıştır. 28 Şubat konsepti üniversiteleri “bölücülerden” ve “irticadan” arındırma adı altında McCarthy’ci bir anlayışla kısımlara girişmiş, yüzlerce sürgün, ilişik kesme, binlerce öğrencinin üniversiteden atılması bu dönemde yaşanmıştır. Üstelik trajik olan, üniversite öğretim üyelerinin bu duruma sessiz kalarak, adeta suça iştirak etmiş olmalarıdır.

Nasıl Bir Üniversite?

Bütün bunların yaşandığı bir ortamdan nasıl çıkılabilir, çağdaş, demokratik ve bilimi öne alan üniversiter bir yapı nasıl kurulabilir? Yöntem olarak amacımız sadece eleştirmek değil, eleştirdiğimiz yapıya alternatif sunmaktır. Bu amaçla önce bir durum tespiti yapma ihtiyacını duyduk. Şu ana kadar, nasıl bir üniversite yapısı ile karşı karşıya olduğumuzu analiz etmiş olduk. Şimdi de bu yapının alternatifi nasıl kurulabileceği konusunu irdelemeye çalışacağız. Çağdaş anlamda bir üniversitenin üç önemli fonksiyonu vardır. Bunlar, bilimsel araştırma yapmak; eğitim-öğretim yapmak ve halk-üniversite diyalogunu gerçekleştirmektir.

Her şeyden önce bir üniversitenin en önemli özelliği, yani onu diğer kurumlardan ayıran temel fark bilimsel araştırma yapmasıdır. Bilimsel araştırma yapmanın ise kuralları, kaide-leri vardır. Bu da bilimsel bir kavrayışla, bilimsel bir ortama sahip olmayı gerektirmektedir. Maalesef günümüz Türkiye üniversitelerinde bilim insanı sıfatı taşıyanların önemli bir bölümü bu kavrayışa sahip değildir. İş başından ele alalım: Bilim insanı olmak üzere üniversitelerde akademik kariyer yapmak isteyen adayların bölümleri ve/veya fakültelerinin hatta üniversitelerinin en parlak öğrencileri olması beklenmektedir. Asistan olmak saygın ve itibarlı bir iştir. Çünkü asistan olarak üniversiteye girmek geleceğin bilim adamlığına aday olmak demektir. Oysa günümüzde üniversiteler yozlaşmış ve

parlak beyinler üniversite yerine özel sektörü tercih eder oldukları gibi üniversitedeki parlak beyinlerin çoğu bazı nedenlerle (özellikle de maddi koşullar ve baskılar nedeniyle) üniversite dışına kaçmaktadırlar. Bundan daha önemli bir sorunda üniversitelerde araştırma görevliliği kadrolarının daha çok ahabap çavuş ve ideolojik ilişkiler içinde “adama iş bulma müessesine” dönmüş olmasıdır. İkincisi, alınan araştırma görevlileri daha başından itibaren “üst rütbeliler”, “yetkililer ve yöneticiler” tarafından ezilmeye başlanmaktadır. “İyi araştırma görevlisi” olmak hocanın çantasını taşımaktan, her emri harfiyen yerine getirmekten ve özellikle de hiç bir şeye ses çıkarmamaktan ve “terbiyeli, uslu çocuk” olmaktan geçmektedir. Kurulan sistem baş eğmeyi getirmekte ve yaratıcılığı öldürmektedir. Akademik basamakları sessiz sedasız bazı usuller ve kaideler yerine getirilerek tırmanmaya başlanmakta ve bir ömrün sonunda, Üniversitelerin tozlu odalarında, sesini soluğunu çıkartmadan oturmakta, ödül olarak ta Doçentlik, Profesörlük kadrosuna ulaşmaktadırlar. Oysa Nazım’ın dediği gibi “üzüm üzümken güzeldir, ezildikten sonra ha sıra olmuş ha pekmez ne fark eder?” Ama bizim bilim adamlarımız ezile ezile bu mertebeye geliyorlar. Tam bu sırada artık bir şey yapmaya çalışacakken de kendilerinde bu sefer de bir şey üretecek, bir şeyler yapacak takat kalmamaktadır. 20-30 yılda edindikleri alışkanlıklar artık yolun dışına çıkmalarını engellemekte, onlar da genellikle bu kaderlerine razı olup sonlarını beklemeye başlamaktadır. YÖK üniversitelerinde, “unvan kariyer” öyle bir şey ki uğruna verilen mücadele, ona varduktan sonra, gereğini yapma takatini ve mecalini bırakmıyor bilim insanlarında.

“Oysa üniversiteler, kışla değildirler. Bu nedenle üniversitelerde saygınlığın ölçütü rütbe, titr, unvan gibi standartlarla değerlendirilemez. ‘Titr’ zibniyetinin varlık nedeni ve sonucu hiyerarşidir. Hiyerarşi zibniyetinin olduğu yerde ne entelektüel ortamdan ne de özgür düşünceden bahsedilebilir. Hiyerarşik titr zibniyeti otokrasi-den ve pragmatizmden beslenir” (İnal, 1996, s.144).

Oysa üniversiteler her şeyden önce tarihsel olarak entelektüel çalışmanın ve başarının bir ürünüdür, bu nedenle entelektüel çalışma üniversitenin varlık nedeni olmalıdır. Yaratıcılığı ortaya çıkaracak olan unvan ya da ritüeller değil beyin fırtınasıdır. Bu fırtınayı yapıp yeni bilgi ve bulgulara imza atmak ise aynı zamanda özgürce düşünmeyi, araştırmayı ve bunun sonucunda yaratmayı yani yaratıcılığı gerektirmektedir. Bugün YÖK üniversitelere bilimsel araştırma ortamı yaratmaktan ziyade “düşünce beçililiği” yapmaktadır. Görevi olmadığı halde asayiş problemleri ile uğraşmakta, bir bilim kurumundan ziyade bir güvenlik kurumu gibi davranmaktadır. Bu da tabii ki özgürlük ve yaratıcılığı köreltmektedir. Çünkü yaratıcılık, özgürce düşünmeyi sevmektedir.

Bilim, devleti yönetenlerin istediği oranda yapılarak değil, bilimsel doğruları neyi gerektiriyorsa o çerçevede yapıldığı takdirde ancak gelişebilmektedir. Bilim adamının üstünde kurulan baskılar, kafasında yaratılan evhamlar her şeyden önce onun kendi beyninde kurmuş olduğu karakollara neden olmaktadır. Bütün korku ve karakollardan sıyrılsa bile insanın kendi kafasındaki karakollardan ve korkulardan sıyrılmaması zordur. O takdirde farklı bir şey üretemez. Ancak daha önce yaratılanları yeniden üretir.

Bu konudaki bir başka sıkıntı ise araştırma için yeterli zaman, mekân ve paranın olmamasıdır. YÖK’ün üniversite sistemi içinde öğretim üyeleri araştırma için yeterli zamana sahip değiller. Çünkü her birinin zorunlu olan ders yükleri, idari, ve yönetsel görevleri, araştırma için ayrılacakları zamanın önemli bir kısmını almaktadır. Ayrıca öğretim üyelerinin yeterli derecede bir ücret alamamaları onları ek ders vermeye itmektir. Bir de eğer gece eğitimi varsa öğretim üyesinin gecesi – gündüzü ek dersten alabileceği üç beş kuruş adına ipotek altına alınmış olmaktadır. Ayrıca, özellikle, taşrada derme çatma binalarda siyasal amaçlarla, acele kurulmuş üniversitelerde öğretim elemanlarının oturacakları, çalışacakları doğru dürüst bir odaları bile yoktur. Birçok kişi bir odada sıkışık bir düzende oturmaktadır. Böyle bir ortamda verimli bir çalışma beklenilebilir mi? Üniversitelerde bilimsel araştırmaları desteklemek için kurulmuş olan “Araştırma Fonları” ise son bir kararla kaldırılmış ya da başka birimlerle birleştirilmiştir. Birçok üniversitenin araştırmaya ayıracak parası yoktur. Düşünün ki bir üniversitenin 70-80 trilyon (ki büyük üniversitelerde bu rakamın birkaç misli) bütçeleri vardır. Bunu binaya, sağa sola harcamaktadır. Bina, eşya, vb. şeyler için trilyonları harcayan üniversite, asli fonksiyonu olan araştırma için bu rakamların yüzde birini bile ayıramamaktadır.

Sonuçta öğretim üyeleri bilimi ilerletmek, çoğaltmak, yenilemek, yenilikler ortaya koymak için değil, akademik yükseltme için aranan asgari koşulları yerine getirmek için (çoğu göstermelik olan) yayınlar yapmaktadır. Burada da bir kez daha araştırma “unvan” için sadece bir araç olarak kullanılmakta, bu olanak unvana endekslenmektedir. Böylece üniversite, evrensel bilim için önemli olan bir olanak iken gereğince kullanılmamakta, adeta güncelin geçici kazançlarına feda edilmektedir.

Üniversitelerin ikinci önemli fonksiyonu eğitim-öğretim yapmalarıdır. Her sene 2 milyona yakın kişi üniversite sınavına girdiği halde bunların ancak beşte biri (yaklaşık 400 bin kişi) yükseköğretim kurumlarına (üniversite, açık öğretim ve yüksekokullara) yerleştirilmektedir. Geri kalan 1.5 milyon kişi ise açıkta kalmakta, her hangi bir yükseköğretim kurumuna girememektedir. Dolayısıyla gün gittikçe lise mezunu işsizler ordusu çıg gibi büyümektedir. Bu sorun başlı başına çözülmesi gereken bir sorun olarak “Millî Eğitim Sisteminin” önünde durmaktadır.

Ayrıca ismi Milli Eğitim olan bu sistem, gerçekte ise milli olmaktan ziyade hükümetlerin değişmesine bağlı olarak sürekli değişmektedir. Bu değişiklik kadrodan tutun da programa, okulaşmaya ve anlayışa kadar her alanda kendini göstermektedir. Üniversiteye gelen öğrenci çoğu kez üniversite ortamı içinde yeterli bir eğitim alamamaktadır. Çünkü üniversitede yetişmek bir usta – çırak ilişkisi işidir. Öğrencileri yetiştiren ustalar, öğretim üyeleri, gerçekten usta olacaklar ki çıraklar da usta adayları olarak yetişebilsin. Bunun için öğretim üyesinin iyi yetişmiş olması gerekmektedir. Bir üniversite hocasını lise öğretmeninden ayıran en önemli fark, kendi alanında yapmış olduğu araştırmalarla yetkinleşmiş olması, özümsemediği bilgileri kendi bilincinin süzgecinden damıtarak, kendine has, öznel hale getirmiş olmasıdır.

Özel piyasa koşullarına endekslenmiş, kimi isim yapmış üniversitelerde ise o üniversitenin isim avantajı ile “bir meslek sahibi” mezun edilmektedir. Oysa üniversiteler öğrenciyi meslek kazandırmaz. Meslek pratik yaşamda kazanılan bir etkinliktir. Üniversiteler gelecekte insanlara bu meslekte kullanabilecekleri bilgileri ve yöntemleri sunarlar.

Meslek yüksekokullarının üniversite yapı içinde işlev görmeleri, üniversitelere monte edilmeleri ise üniversiteyi üniversite olmaktan çıkartıp adeta yüksekokul düzeyine indirgemıştır. Elbette bu bir tercih işidir. Bu tercihi, siyasal iktidarlar ve onların üzerinde söz sahibi olan sermaye kesimleri belirlemektedir. Ve bu gün belirlenen tarzıyla bu tercihler yanlıştır. Çünkü bugünkü üniversiteler toplumdaki egemen üretim biçiminin yönlendirilmesi ve denetimiyle şekillenmekte ve çalışmaktadır. Sistemin sürdürülmesi için üniversitelerin böyle olması gerekiyor bu da özerk üniversitelerde özgür bilim yapmayı engelleyen bir fonksiyona sahiptir.

Ayrıca üniversite öğrenci için sadece bina ve derslik demek değildir. Bu dersliklerin dışında, kampus ortamının ne kadar üniversite bir özellik sergilediğiyle de yakından ilgilidir. Seminerler, forumlar, paneller, konferanslar, kongreler ve sempozyumların sunmuş olduğu bilgi ve etkilenme ortamı üniversite ile paralel yürümesi gereken bir süreçtir. Bu süreç içerisinde öğrenciler birbirleriyle, hocalarıyla tartışmalar, polemikler yaşamalı öğrendiklerinin ışığında yeniden karşılaştırma ve değerlendirme yapabilme yetisine kavuşmalıdırlar. Oysa bugün yazdığı kitaptan dolayı öğrencilerinin zor soruları ile karşılaşan, öğrencileriyle polemik düzeyinde tartışmalara varan diyaloglara giren hocalar yoktur. Üniversitelerdeki ders dışı konferanslarda izdihamlar yaşanmamaktadır. İzdiham yaşanan yerler kantin ya da kafeler olmaya başlamıştır.

El Ceziri diye bir bilim adamı bundan yaklaşık 300 yıl önce “Uygulamaya geçmeyen bilim doğru ile yanlış arasında bir yerdedir” demişti. Bu güzel sözün de belirtmiş olduğu gibi bilim-

sel bilginin bir fonksiyonu da insanoğlunun yaşamını giderek artan oranda kolaylaştırmasıdır. Bunun için de elde edilen bilgilerin uygulamaya geçirilmesi gerekmektedir. Bu da ister istemez üniversite ile çevre ilişkilerini gündeme getirmektedir.

Daha önceleri adeta fildişi kulelerine çekilmiş olan üniversiteler ve onun bilim insanları artık bu kulelerden çıkmalı halkın içine inmelidirler. Halkından kopuk, ona yukarıdan bakan bir bilimsel faaliyet düşünülemez. Çünkü bilim doğası gereği evrenseldir ve toplumun içinde yapılı, halka üstten bakmaz. Bilim adamı mütevazı ve alçak gönüllüdür. Kuşkusuz bilim sadece bugünün pratik sorunlarını çözmeye yönelik pragmatik bir etkinlik değildir. O aynı zamanda geçmişte çözülmemiş ve gelecekte çözülmesi muhtemel sorunları da obje edinir. Üniversite ile halkın diyalogunu sadece sermaye-üniversite diyaloguna indirgemek yanlış olur. Günümüz üniversitelerinde üniversite-halk ilişkisinden daha çok bu anlaşılmakta, üniversiteler böylece giderek sermayenin eline ve emrine girmektedirler.

Sermaye sahipleri son yıllarda kurdukları özel ve vakıf üniversitelerini mütevellî heyetleri aracılığıyla piyasaya bağlamakta, sonuçta üniversiteler piyasadaki dengelere, arz ve talebe göre eğitim ve araştırma yapan, döner sermaye işleten, piyasada proje peşinde koşan, yarı zamanını özel sektörde geçiren akademisyenleri ile birlikte bir işletme ya da şirket düzeyine indirgemektedir. Bu çerçevede örnek alınan model piyasadaki sermaye işletmeleri ya da şirketleri olunca, işletmelerin benimsediği ya da uyguladığı politikalar, üniversitelerin çeşitli mekanizmalar aracılığıyla kullandıkları biçimlere dönüşmektedir. Nitekim öğrenci harçlarını artırmak, öğretim üyelerinin özerk haklarını kısmak, tasarruf önlemlerine başvurmak vb. uygulamalar, özel bir işletmenin ticaret mantığına benzemektedir. (İnal, 1996, s. 154). Bunun yerine bilgi ve birikimi ve uygulamalarıyla sadece küçük bir azınlığın emrinde olan bir üniversite yerine toplumun geneline ve onun kalkınma ve refahına katkıları olan bir üniversite yeğlenmelidir.

Bir Hocanın Sahip Olması Gereken Özellikler

Bir üniversite hocasının, bir bilim adamının özellikleri nedir? Ya da ne olmalıdır? Bu soruyu şu şekilde de sorabiliriz: Bir bilim adamı nesi ile tanınır? Ya da nesi ile tanınmalıdır?

Bize göre bir bilim adamı doktrini, araştırmaları-eserleri, yetiştirdiği öğrencileri ve gerçekleştirdiği projeleri ile tanınır ya da bunlarla tanınmalıdır. Ayrıca bir bilim adamı bütün bu özelliklerinin yanında bilgi ve bilinci sayesinde entelektüel olmanın ötesinde “aydın” olmalıdır.

Bilim kişisi, üniversitede öğretim üyesi oluncaya değin geçen süreye yıllarını vermiştir. Okumuş, yazmış, araştırmış, gözlemlemiş, deneylemiş, deneyim sahibi olmuştur. Gerçeğin

peşinden koşmuştur. Gerçeğe ulaşmak için aramış, bulmuş, anlamış, açıklamış ve yaymıştır. İşte bütün bu süreçte okuduklarından, araştırdıklarından süzerek elde ettiklerini aklın süzgecinden geçirmiş, bilimin imbiğinden damıtarak kendine has hale getirmiştir. Özel bir bakış, kendine ait bilgiler elde etmiştir. Tıpkı bir arının bal yapmak için dışarıda çeşitli çiçeklerden elde ettiği polenlerle oluşturduğu, meydana getirdiği bal gibi; bilim insanı da çok ve çeşitli kaynaklardan ve araştırmalardan elde ettikleriyle kendine ait bilgiler, kuramlar, açıklamalar oluşturur. İşte bu meydana getirdiği kendine has öz, o bilim kişinin doktrindir. Önemli olan hocanın tercümeden ziyade telif sahibi olmasıdır. Kendi alanında kendine ait, özel bir yapıya, asgari koşullarda olsa dahi, sahip olmasıdır.

Bilim insanının *ikinci önemli özelliği*, yayınlamış olduğu eserleridir. Bilimsel bir yönetime dayalı olarak, gene bilimsel veri ve bilgi toplama teknikleri kullanılarak gerçekleştirilmişlerdir. O nedenle bilim adamının eseri ile araştırmaları bir bütünün iki parçası gibidir. Biri olmadan diğeri olmaz. Araştırmaya dayalı olmayan eser bilimsel olma şansına sahip olmadığı gibi, yazılı hale gelmeyen bir araştırma da, (özellikle sosyal bilimlerde) kalıcı olamaz. Bilimsel eseri herhangi bir edebi eserden ayıran temel fark bilimsel yöntem ve teknikler sonucu, yani bilimsel araştırma sonucu ortaya çıkmış olmasıdır. Bütün bunların olması için bilim insanının yaratıcı olması gerekmektedir.

Elbette ülkenin, toplumun, hukukun, üniversitenin oluşturduğu özgürlük ortamı önemlidir. Ama bunlardan daha önemli olan *bilim insanının kendi kafasında özgür olmasıdır*. Yazarken, yaratırken kendi kendine sansür koymamasıdır, oto sansür uygulamamasıdır. Eğer bilim adamı üretirken “devlet ne der”, “polis ne der”, “toplum ne der” diye düşünürse yaratıcılığını ortaya koyamaz. Biraz rektörden, biraz dekanan, biraz otoriteden korkarsa (korkarak hareket ederse) geriye elinde bir şey kalmaz. Kendi düşüncesinin bekçisi olur, kendi hür iradesinin ve özgür düşüncesinin karakollarını kendi beyinin içinde kurar. O takdirde de, pırsır kalır, bir şey üretmez. Korkak ve pırsırık olanların ve kendi gölgesinden korkan insanların ise bir şey ürettikleri vaki değildir, yeni şeyler ortaya koydukları görülmemiştir.

Dolayısıyla yaratıcılıkla özgürlük birbirinin ikiz kardeşidirler ve bunlar aynı zamanda yaratanın anasıdır. Eserler, araştırmalar ise bunların çocuklarıdır. Gerçek bir bilim *insanı aynı zamanda çeşitli projelerin sahibidir*. Bu projelerin kurucusu, fikir babası, oluşturucusu, yürütücüsü bilim adamlarıdır. Proje aynı zamanda bilim imajını fildişi kulelerden çıkararak bir etkiye dönüşür. Çünkü maalesef bu gün üniversitelerimiz adeta birer fildişi kulesi öğretim üyeleri ise bu kulelerin bekçisi ko-

numuna dönüşmüştür. Bu olumsuz yapıyı değiştirmenin yollarından biri üniversite-halk, üniversite-ticaret, üniversite-sanaayi diyalogunu kurmaktır. Burada temel aracı insandır. Bu bağın somutlaşmış hali ise projedir. Bu proje yaratıya dayanan her şeydir.

Bütün bunlarla birlikte bilim insanı aynı zamanda *aydın olmalıdır*. O da herkes gibi toplumun bir parçasıdır. Toplumun içinde yaşamaktadır. Maaşını toplumun vergilerinden almakta, saygı itibar görmektedir. Bütün bunlara rağmen kendini toplumdan izole etmek, kendini toplumun dışında tutmak yanlıştır. Bu felsefe “bana değmeyen yılan bin yaşasın felsefesidir” ve çürüten, “toplumsal felç” yaratan bir felsefedir. Çünkü bilim adamı eğer biraz korkak davranıp sorumluluklarını yerine getirmekten kaçarsa “ben düşünüyüm başkası yapsın, ben söyleyeyim başkası eyleme geçsin, ben yazayım başkası uygulasin” diyecektir. O takdirde de hiçbir şey yapılmayacak, eyleme geçmeyecek ve uygulanmayacaktır. Herkes bütün öğretim üyeleri öyle demeye öyle düşünmeye başlayacaktır. Nitekim bu gün YÖK’ün yarattığı öğretim üyesi tipi de budur. Herkes yemekte, evde, özel sohbetinde son derece demoktrattır, bilimin özgürlüğünden, bilim adamı namusundan bahseder. Ama gel gör ki pratikte kimse bunun için bir şey yapmamakta, kimse kılını kıpırdatmamaktadır. O nedenle öğretim üyeleri üniversitedeki anti demokratik uygulamaların bir parçası haline gelmektedir. Örneğin rektörlük seçimlerinin yapılma biçimine karşıdır, ama anti demokratik koşullarla seçilen bir rektörü ilk önce onlar kutlamak için sıraya girerler. Senatoda, yönetim kurulunda ya da diğer kurullarda adeta bir üst üst ilişkisi mantığı içinde hareket edilmektedir. Kimse kendince yanlış gördüğü bir karara itiraz etmemekte, kimse rektörün, dekanın ya da herhangi başka bir “üst rütbelinin” bir sözüne, kararına karşı çıkmamaktadır. O nedenle genellikle üniversitelerde rektör ne derse (%90) o olur.

Örneğin yoksulluk için, baskılar için, anti demokratik uygulamalar, yanlış toplumsal koşullar veya uygulamalar için toplumun çeşitli dinamikleri harekete geçer, konuşur, eylem yapar, yollara dökülür, mitingler yapar. Ama toplumun bu yanlışları en iyi görmesi gereken bu en bilinçli tabakası en sesini çıkarmayan, en susan, en pırsır kesimi haline gelir.

İşte bu nedenle bilim adamı için bir aydın tavrı öngörüyoruz. Çünkü aydın öncelikle akli olan bireydir. Yetmez, (çünkü dünyada 6 milyar insan varsa altı milyar da akli olan insan var demektir); o halde akıyla bilgi üretmelidir, gene yetmez (çünkü silah tekellerinin danışmanları da bilgi üretmektedir); bir adım daha ileri gitmelidir, bilgi onu sorumluluk sahibi kılmalıdır, gene yetmez, (çünkü burada kendini sorumlu hissediyor ama bir şey yapmıyor, risk almıyor); o halde (gerekirse risk alarak) müdahale etmelidir. İşte aydın olmanın namusu-

nun ayrıacı budur. Sadece görmek ve yorumlamak yetmez, müdahale etmek ve değiştirmek gerekir.

İşte bunları yerine getiren kişi aydındır (Lakin o kişi bir tornacı ustası olsa bile). Aksi takdirde bunları yerine getirmedeği takdirde bir kişinin adının önünde Prof., Doç. unvanlarının yer alması o kişiyi aydın yapmaya yetmez. Belki de bilim insanının en zor görevi de budur. Bu bir tarafı acı bir tarafı mutluluk üreten keskin bir kılıç gibidir. Acıdır, çünkü sıkıntısı vardır, mutluluk vericidir, çünkü sonuçları topluma, toplumsal gelişmeye katkı sağlar. O nedenle bütün büyük bilim insanları, filozoflar, düşünürler kendi çağlarının (sorunlarının) bir sonucu olarak ortaya çıkmışlar. Sonra dönüp o koşulları (bilimleri ve bilinçleri ile) düzeltmeye çalışmışlar. Sadece uzaktan gazel okuyarak değil, bir ucundan da onlar tutmuşlardır. Bundan dolayıdır da kendi dönemlerinde hep suçlanmış, sürülmüş, hapsilere atılmış cezalandırılmışlardır; bu türden bilim adamı sayısı hiç de az değildir. Çünkü bilim gerçeği söylemektir. İktidarlar ve muktedirlerse genellikle gerçeği sevmeyiz. Onlar sevmeyiz diye bilim insanı gerçeği aramaktan, ortaya koymaktan, doğruya ulaşmaktan ve onu söylemekten vaz mı geçecektir? Hayır, onu aramaya, bulmaya, söylemeye devam edecektir. O nedenle bilim adamı bir yanıyla aydındır ve aydın da susan değil konuşan insandır. Düşünceleri ve inançları olan insandır. Bu düşüncelerinin gerçekleşmesi için asgari düzeyde de olsa çaba sarf eden kişidir, düşünceleri ve inançları için mücadele eden insandır.

Oysa Türkiye'deki tablo bambaşkadır. Yıllardır buyurgan merkezîyetçi ve "Bu memleket için her şeyin en iyisini ben bilirim" şeklindeki yaklaşımlarından dolayı sürekli eleştirilen YÖK ve temsilcileri şu an kendilerine karşı bir tutum sergilediğinde inanılmaz bir kararlılıkla durdukları yeri savunuyorlar ve bütün olan bitene rağmen nasıl haklı olduklarını kanıtlamaya çalışıyorlar. Bu tutum derinlikli bir çözümlemeyi gerektiriyor ve bu tutumda öğretim üyelerini suç ve günahı hiç de az değildir.

Kendi konusunun dışında kitap okumayan, kurulu düzenle en ufak bir sürtüşmeye girmekten ödü kopan, çoğunluk ne düşünüyorsa kendi düşüncelerini ona göre şekillendiren bir akademisyen portresi var bu gün orta yerde. Bu tip tam da 12 Eylül'ün istediği akademisyen tipidir. Bir bakıma 12 Eylül bu konuda amacına ulaşmıştır. Çünkü bugün çoğu hocanın adeta beyindeki özgür düşünüp karar verebilmelerini sağlayan çipler yanmış gibidir (Çelik, 2003) (İstisnalar var tabii. Bizi umutlandıran da bu istisnalar zaten. Bir şeylerin değişeceğini, daha uygar bir üniversitelerde çalışabileceğimize dair inancımızı pekiştiren bu isimlerdir hiç kuşkusuz.). Ancak genel durum yukarıda izaha çalıştığımız gibidir, üstelik öğretim üyesini süren, atan, her türlü haksızlığı ve hukuksuzluğu uygulayan

da gene, bir yönetim makamına gelmiş olan, bir başka öğretim üyesidir. Bilim insanı olması gereken bu öğretim üyesi (ya da üyeleri) birilerinin iktidarını daim edebilmesi için "heysen, susacaksın, konuşmayacaksın, boyun eğeceksin" diye buyruk veriyor. Böylece, bütün özgürlüklerin anası olan üniversitede geriye sadece boyun eğme ve susma özgürlüğü kalıyor. Susuyorsan ve boyun eğiyorsan bir yerlere gelme, akademik olarak yükselme imkanın oluyor. Aksi takdirde dışlanmak, baskı ile karşı karşıya kalmak hatta üniversiteden uzaklaştırılmak riskiyle karşı karşıyasın demektir. Şimdi sormak istiyorum: Bu talimatları veren bir kişiden bilim adamı olur mu? Sormaya devam ediyorum: Aynı şekilde akademik titr için susan ve boyun eğen bir kişilikten bilim adına yenilik ve yaratıcılık beklenebilir mi?

Bakınız herkesin bildiği bir örnek vereyim. Türkiye'de, ülkenin doğusunda 15 yıl bir çatışma ortamı yaşandı. 30 bin insanımız öldü. Bu ülkenin bireyleri olan ve bu ülkeye ve topluma karşı bilmelerinden ötürü sorumlu olan/olması gereken bilim adamları konuşmaları gerekirken, bu konuda araştırma ve çalışma yapmaları, çözüm üretmeleri ve önermeleri gerekirken sustular. Kulaklarını tıkadılar, gözlerini kapadılar. Adeta üç maymunu oynadılar. Ne oldu? Daha mı iyi oldu? Elbette hayır. Daha çok acı çekildi, daha çok gözyaşı döküldü. Sonra Avrupa Birliği sürecinde içerden gelmesi gereken öneriler dışarıdan gelince bu kez de dış güçler masalı, parçalanma fobisi sürüldü piyasaya.

Konuşanlar susturuldu, çözüm üretenler ihanetle suçlandı, kişilikli bir duruş sergileyenler, sürüldü, atıldı işlerine son verildi, üniversiteden uzaklaştırıldı. Şimdi soruyorum. Böyle özgür düşünce olur mu? Böyle özgür üniversite olur mu? Bu koşullarda bunlar yaratılabilir mi?

Maalesef durum budur ve bu sistemde yükselmek için, söylenenleri tekrar etmek, malumu yeniden ilan etmek yeterlidir. Özellikle de resmi ideolojiye ters düşmemek kaydıyla. Hatta resmi ideolojiye methiye düzersen, onu yüceltme, bilimsel temellere oturtma gibi bir çaba sergiliyorsan ya da sergiliyorsun gibi görünüyorsan, o takdirde bilim hariç, her türlü kapı önünde açılır. Çünkü genel hatları ile YÖK'ün üniversiteleri, akademik özgürlük görüntüsü altında, sistemin en üst düzeyde ideolojik aygıtı işlevini görüyor. Bu haliyle otoriter ve toplum üstü kurumlar haline gelmişlerdir. 1982 operasyonu ile hakim despotik yapı üniversitelerde rektörlere, üniversitelerin üstünde ve üniversiteler arasında ise YÖK'e kaydırıldı. Böylece YÖK temel hak ve hürriyetleri engelleyen bir tavır içine girdi ki bu uygulamalar ve tavırlar genel anlamıyla kanunların ruhuyla çatışan uygulamalardır (Önder, 2002).

Denilebilir ki, temel hak ve hürriyetler belirli nedenlerle anayasanın özüne ve ruhuna uygun olarak kanunlarla sınırla-

namaz mı? Sınırlanabilir. Ancak unutulmamalıdır ki, gene Anayasaya göre, bu sınırlamalar demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamaz. Diğer bir deyişle Anayasanın ruhuna uygun olan, kanunla belirlenen hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmaları kanunla olsa bile demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı ve öngördükleri amaç dışında kullanılamazlar. Oysa pratikte böyledir? Değil tabii ki, bunun tersi uygulamalar yaşanmış ve yaşanmaya devam ediyor.

Peki, o halde bu girdaptan nasıl çıkılabilir? Nasıl bir üniversite sorusuna verilecek cevabın sihirli bir formülü yok hiç kuşkusuz, ancak bu konuyla ilgili ipucu verebilecek bir olay yaşandı ve sonuçları dünyada sıkça tartışıldı. Columbia Üniversitesi'nden dünyaca ünlü dilbilimci Prof. Edward Said'in bundan bir kaç yıl önce Radikal gazetesinde bir fotoğrafı yayınlanmıştı. Bu fotoğrafta, Filistin'de militanlarla beraber Edward Said'in İsrail tanklarını taşlarkenki görüntüsü yer alıyordu. Bu görüntü üzerine ABD'nin yetkili makamları Columbia Üniversitesi'nin ilgili hocası hakkında soruşturma başlatılıp görevine son verilmesini talep etmişlerdi. Columbia Üniversitesi Rektörü'nün açıklamaları akademik özgürlüğün sınırlarını belirlemesi açısından tam bir manifesto niteliğindedir. Rektör şöyle diyordu: *"Toplumun tüm kurumları bir baskı ve sindirme politikasıyla yüze yüze geldiğinde akademi kavramı ve ona hayat verenler tüm toplum adına baskıyı göğüslemeli ve doğruları söylemekten çekinmemeli. Said de bunu yapmıştır o nedenle kendisi ile ilgili herhangi bir işlem yapmamız söz konusu değildir. İşte benim üniversiter anlayışım budur"* diyor ve bütün baskılara rağmen Said hakkında en ufak bir işlem yapmıyordu (Çelik, 2003).

Peki ya Türkiye, Türkiye üniversiteleri? Türkiye üniversitelerinde durum tam tersine bir zihniyetle işlemektedir. Yüzlerce sürgün, kıyım yaşanmış, binlerce öğrenci üniversitelerden atılmıştır. Burada sadece bir örnek olayın vahametini ortaya koymaya yetecektir: Yükseköğretim Kurulu, 5 yılda (1997-2002) toplam 151 öğretim elemanına kamu görevinden ve üniversite öğretim mesleğinden çıkarma cezası vermiştir. 1999-2002 yılları arasında da toplam 357 öğrenci, çeşitli disiplin suçları nedeniyle üniversitelerden atılmış. 90 öğretim elemanı "kamu görevinden çıkarma", 61 öğretim elemanı da "üniversite öğretim mesleğinden çıkarma" cezası almıştır. Bu uygulamalar öyle rahatsız edici boyutlara ulaşmış ki Kemal Gürüz dönemindeki YÖK üyesi Prof. Dr. Türkan Saylan bakan bu dönemi nasıl değerlendiriliyor? Saylan, 18 Eylül 2003 Tarihinde Milliyet Gazetesi'nden Belma Akçura'ya verdiği mülakatta; *"Gürüz'ün yerine kim gelirse gelsin daba beteri olamaz"* diyor ve ekliyor *"1450 sayılı yasayla yetişen bizim kuşak 12 Eylül sonrası tepeden inme YÖK Yasası'ndan çok çekti, kendine, üniversitesine, topluma yabancılaştı. Tüm yetkilerin tek yöneticinin elinde toplanması ile anti demokrasinin her türlü (tehdit, kovulma, istifaya zorlanma, sanal*

suçlamalar, ibbar, mahkeme kararlarının uygulanmaması vb.) yaşandı, yaşanıyor. YÖK kesinlikle değişmelidir".

Sonuç

Üniversitelerimizin hem akademik yeterlilik ve yaratıcılık, hem eğitim öğretim faaliyetleri hem de üniversite-toplum diyalogu ve etkinliği bakımından çağdaş üniversite düzeyinin altında bulunduğu genel bir kabul görmektedir. Bunun böyle olmasında hiç kuşkusuz tarihsel ve toplumsal koşullar yanında, genel olarak sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyinin ve bir bütün olarak sistemin payı büyüktür. Ancak asıl sorun üniversitenin kendi iç işleyişindeki yapısal, akademik ve demokratik yapılanmasından ve bu yapılanmanın yarattığı koşullardan kaynaklanıyor. Üniversiter yapının henüz oturmamış olması, yönetsel özerklik ve bilimsel özgürlüğün tam olarak bulunmaması ve işlememesi hala önemli bir sorun olarak önümüzde duruyor. Başka bir deyişle, evrensel ölçülerde demokratik, bilimsel üniversitelere ulaşmanın önünde ülkenin özgün koşullarından kaynaklanan engeller vardır. Bu engellerden biri de hiç kuşkusuz Yükseköğretim Kurulu'nun bugünkü yapısı ve işleyişidir.

YÖK başta olmak üzere bu sorunlar çözülmediği sürece bilimsel araştırmalardan istenilen sonuçların alınması, yaratıcı eğitim ve öğretimin hayata geçirilmesi ve dolayısıyla nitelikli öğrencilerin yetiştirilmesi zor görünmektedir. Aynı şekilde eğitim ve üretim arasındaki fonksiyonel ilişkinin hayata geçirilerek, teknolojik gelişmenin iç dinamiklerle sağlanması ve bunun da ülkenin refah ve kalkınmasına etkin bir biçimde yansıtılması da bu ortamdan beklenemez. O halde sorunu etraflıca ele alıp sorgulamak ve gerekirse bu alanda radikal değişikliklere gitmek gerekir. Bu da sistemi sorgulanmamızı gerektirir. Bilgi çağında bilgiyi üretenler yönetecek, onu ithal edenler ise yönetilmek durumunda kalacaklardır. Türkiye bu bağlamda AB süreciyle birlikte bir yol ayrımındadır. Ya evrensel bilimin kural ve kurumlarını içselleştirerek, yeni, özgün ve evrensel bilgiyi üretmek yoluna devam edecek, ya da bir bilim kuruluşu olan üniversiteyi iktidar erkinin aracı olarak kullanarak üçüncü dünya ülkelerinin yanına savrulacaktır.

Sonuç olarak üniversite başat işlev olarak inceleme, araştırma ve bilim adamı yetiştirme ereğine odaklanmalı, ikincil hedef olarak özgür bir ortamda üretilen bilimsel bilgilerin yayılması ve yaygınlaştırılması sağlanmalı, eğitim ve yayın faaliyetleri yeniden yapılandırılarak yaratıcı verimli ve nitelikli hale getirilmelidir. Bunları sağlayabilmek için de üniversite özerkliğinin bir gereği olarak üniversite mensupları demokratik bir ortamda kendi içlerinden seçtikleri kişilerden oluşan organlarca yönetilmeli, bilimsel faaliyetler sağlanacak ortamlarda kesinlikle özgürce yapılmalıdır.

Kaynaklar

- Aktay, Y. (2003). Taşra üniversitelerine sosyolojik bir yaklaşım denemesi-üniversiteden multiveristeye taşra- merkez diyalektiği. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 97.
- Akyol, T. (1998). *Bilim ve yanlış*. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Altan, Ç. (1991). *Öldürülmüş şebzadeler ve devrilmiş padişahlar*. İstanbul: Afa Yayınları.
- Çelik, H. C.(2003). *Özgür Üniversite Soruları*. Radikal Gazetesi, 8 Ağustos 2003.
- Erdem, F. H. (2003). Türkiye’de devlet-üniversite ilişkisinin tarihsel-siyasal analizi. *Toplum ve Hukuk Dergisi*, 8,3-30.
- Eyüpoğlu, İ. Z. (1999). Cumhuriyet Kitap, 10.06.1999.
- İnal, K. (1996). *Eğitimde ideolojik boyut*. Ankara: Doruk.
- Kılıçbay, M. A.(2000). *Dinin fiziği, demokrasinin kimyası*. Ankara: İmge Yayınları.
- Önder, İ. (2002). *Üniversiteler ve YÖK*. Cumhuriyet Gazetesi, 08.01.2002.
- Özkan, T. (2000). *Operasyon*. İstanbul: Doğan Kitap.
- San, C. (1992). *Bir toplumsal kurum olan üniversitede özerklik ve bilim özgürlüğü. III. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi*, Ankara, 21-23 Ekim 1992.
- Tesbi, M. A. (2003). *Yargı yolunda geçen yedi yıl: Bir profesörlük öyküsü*. Mersin: TMMOB Ziraat Müh. Odası Mersin Şubesi.